

DOCTORAATSONDERZOEK - DOCTORATS

RIK VERCAMMEN

Leven aan de rafelrand? Landlopers en bedelaars in Belgische Rijksweldadigheidskolonies (1870-1930)

KU Leuven, Faculteit Letteren, 2014. Promotor : Anne Winter; co-promotor : Catharina Lis.

Met dit proefschrift wilden we nagaan welke mannen in België tussen 1870 en 1930 na een veroordeling voor landloperij en/of bedelarij in de Rijksweldadigheidskolonies terecht kwamen. Daarbij gingen we na welke rol zowel de centrale als lokale overheden speelden in het tot stand brengen van wetgeving en de uitvoering ervan. We kunnen dat overheidsingrijpen pas volledig begrijpen wanneer we dat ook bekijken vanuit het perspectief van zij die er het voorwerp van uitmaakten. De mate waarin ook de veroordeelde 'landlopers' en 'bedelaars' hier ook als actor moeten worden gezien, vormde dan ook een centrale vraag doorheen ons proefschrift. Het blootleggen van hun individuele kenmerken maakte het mogelijk na te gaan op welke manier de betrokken overheden hun doelstellingen in praktijk brachten. Door het perspectief van de veroordeelde mannen zelf te belichten konden we niet alleen hun *agency* in kaart brengen, maar ook terugkoppelen naar de oorspronkelijke bedoelingen van de beleidsmakers. Alleen door de uitkomst van een beleid naast de initiële bedoelingen te leggen, kan deze vergelijkende studie worden gemaakt. We menen dan ook dat hierin het vernieuwende van dit proefschrift gelegen is.

Om via de individuele kenmerken van de voor landloperij of bedelarij veroordeelde mannen inzicht te krijgen in hun handelingsruimte alsook in de bedoelingen van bovenaf opgelegd via wetgeving, werkten we met een

representatieve steekproef van 851 dossiers uit de meer dan 42.000 volledig bewaarde, individuele opsluitingsdossiers uit de periode 1866-1930. Die unieke bron geeft een inkijk in de levensloop van de betrokkenen op het allerindividueelste niveau. Hierdoor menen we een betekenisvolle bijdrage te leveren aan zowel de sociale geschiedschrijving voor wat België betreft, maar ook breder binnen een Europese context waar gelijkaardige ingrepen gebeurden door verschillende overheden. Ook voor andere plaatsen en andere perioden kan deze studie een aanleiding zijn om de resultaten van overheidsingrijpen naast haar oorspronkelijke bedoelingen te leggen.

De combinatie van zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve aanpak, vereist een specifieke onderzoeksmethode. Voor wat de kenmerken van de veroordeelden betreft, kozen we ervoor vanuit een viertal eigentijdse vooronderstellingen hun individuele levenslopen tegen het licht te houden. Het ging hierbij om vermeende *mobilititeit*, *criminaliteit* en het *gebrek aan banden met familie of met werk*.

In het eerste hoofdstuk belichten we de specifieke (Europese) contexten waarbinnen overheden ageerden aangaande landloperij en bedelarij, en waarbinnen ook de Belgische wetgeving tot stand kwam. Het daaropvolgende hoofdstuk zoomt specifiek in op de manier waarop mannen uiteindelijk in de Belgische Rijksweldadigheidskolonies belandden. In dat 'sorteringsproces' hadden verschillende actoren de hand. Hoofdstuk drie vormt de opstap naar de eigenlijke analyse van de individuele opsluitingsdossiers aan de hand van een aantal eerste, verkennende resultaten. In de vier daaropvolgende hoofdstukken analyseren we de informatie uit

deze individuele dossiers telkens vanuit een specifieke thematische invalshoek. Daarbij komen achtereenvolgens mobiliteit, criminaliteit, familiale bindingen en banden met werk aan bod. Hoofdstuk acht gaat nader in op het leven binnen de muren van de kolonies en de impact van een totaal, gecontroleerd regime dat gekenmerkt werd door dwangarbeid. In het laatste hoofdstuk pogen we alle puzzelstukken bij mekaar te leggen door de identificatie van bepaalde clusters van kenmerken onder de arrestanten. Op die manier wilden we blootleggen hoe er met de centraal opgelegde regelgeving bepaalde groepen werden geïdentificeerd die gekenmerkt werden door zeer uiteenlopende levenslopen.

Met dit proefschrift hebben we gepoogd een bijdrage te leveren aan de kennis over de mannen die als landloper of bedelaar veroordeeld werden en in de Rijkswelddadigheidskolonies werden opgesloten. Tot nog toe was onze kennis over de mensen die achter de praktijk van dit beleid schuilgingen erg beperkt. Enkel een aantal populariserende publicaties stelden deze personen centraal, zij het op een doorgaans clichématige wijze, die gebukt gaat onder de zware erfenis van vooroordelen en archetypische beelden over wie als landloper of bedelaar beschouwd moet worden. We hebben hier kunnen aantonen dat de mannen die uiteindelijk werden opgesloten als landloper of bedelaar evenwel zeer uiteenlopende levensloopkenmerken bezaten, die vaak haaks stonden op die stereotiepe vooronderstellingen. Door zowel het selectiesysteem bloot te leggen als delen van de levenslopen van die mannen, konden we vaststellen dat zij zeer verschillende clusters van kenmerken bezaten. Toch werden zij allemaal onder de noemers landloper

of bedelaar in eenzelfde instelling samengebracht. Dat geeft aan dat de problemen die overheden meenden te moeten aanpakken, niet die van de betrokkenen zelf waren.